

дицією виховання і старою, ускладнювалися стосунки між педагогами та школярами, професорами та студентами.

Поряд з освітою розвивалася і наука, проводилися наукові дослідження.

У соціалістичне будівництво включилася передова частина інтелігенції. Серед відомих громадських діячів і письменників: Ванда Василевська, Семен Стефаник, Степан Тудор та інші. І тут же активну діяльність в західноукраїнських областях розгорнула Спілка радянських письменників (СРП), одним з основних завдань якої була ретельна перевірка львівських майстрів пера — українських, польських, єврейських, щоб виявити їхню придатність для художньої пропаганди ідеалів радянського режиму.

Відчутними були результати радянської влади у реорганізації та створенні розгалуженої мережі культурно-освітніх закладів, які в умовах тоталітарного режиму мали виконувати роль ідеологічних центрів.

Наслідки «радянзації» культурного життя західноукраїнських земель були неоднозначними і суперечливими. Поряд із здобутками українська культура зазнала значних втрат. Тут утверджувались комуністичні ідеали, але руйнувались національні традиції, а загальнолюдські цінності підмінювались класовими і партійними.

В. Надольська (м. Луцьк)

Червнева 1940 р. депортація і доля євреїв західних областей України

Унаслідок проведення військових дій у польсько-німецькій війні на західноукраїнських землях з'явилася значна кількість біженців із Польщі. Біженцями стали колишні польські громадяни, в основному, переселенці із західних і центральних воєводств Польщі, які втікали від наступаючого на схід Вермахту. Згідно з деякими польськими оцінками, лише у Львові в 1939 р. перебувало близько 300–400 тис. втікачів. Радянська влада оцінювала їх кількість у місті в листопаді 1939 р. приблизно у 80 тис. осіб.

В результаті угоди між Третім райхом і СРСР, укладеної наприкінці грудня 1939 р., частина біженців могла повернутися до своїх місць проживання. Акція переселення тривала від лютого до червня 1940 р. Однак не всі біженці хотіли повертатися під німецьку владу.

За своїм складом контингент біженців був багатонаціональним, серед них високим був відсоток поляків, а також євреїв (близько 85%), котрі

знали про гітлерівські методи «розв'язання єврейського питання» в Європі, а тому шукали вимушеного притулку на радянській території. Частина біженців опинилася у Східній Польщі після 1 вересня 1939 р. та виявляла бажання виїхати на територію, окуповану німцями, але прийняти їх Німеччина відмовлялася, або ж затягувала час розгляду поданих заяв.

Якщо розпочате в четвертому кварталі 1939 р. працевлаштування біженців і безробітних, яких відповідно прибуло на територію України 32 775 й 15 000 осіб, передбачало направлення на роботу в вугільну промисловість Сталінської та Ворошиловградської областей, інші регіони Східної України (найбільше їх опинилося у Вінницькій, Житомирській, Чернігівській областях) шляхом трудового набору, то влітку 1940 р. їх було віднесено до категорії осіб, які підлягали примусовому виселенню.

5 червня 1940 р. завершила свою роботу німецька комісія, яка розглядала індивідуальні заяви колишніх польських громадян про переселення на контрольовану німцями територію. В результаті її діяльності до Генеральної губернії (в основному в Лодзь) повернулося 66 тис. осіб. Ті ж з колишніх польських громадян, котрі отримали відмову німецької сторони, автоматично потрапляли до категорії біженців.

Операція по виселенню із західних областей України біженців розпочалася в ніч з 28 на 29 червня 1940 р. і була завершена в другій половині липня. Статистичні дані, зібрані у підсумковому зведенні НКВС УРСР, зафіксували масштаби виселення жителів західноукраїнських областей. У довідці вказувалося на депортацію із регіону станом на 2 липня 1940 р. 37 532 сімей, або 102 683 чол. Однак, виникають проблеми з визначенням точної кількості виселених. За матеріалами, які базуються на списках комендантів 57 ешелонів, випливає, що всього було виселено 76 246 осіб, в тому числі 52 617 з території Західної України (передусім зі Львова — понад 30 тис. чол.). Окрім цього, депортовано із Західної України арештованих наприкінці червня 9275 самотніх осіб. Серед депортованих значний відсоток становили діти — 26,5%. За даними другого кварталу 1941 р. серед цієї групи вивезених було 11% поляків, 2,3% українців, 0,24% білорусів, 0,16% німців і близько 84,6% євреїв.

Вони розселилися в 14 республіках, краях та областях СРСР, зокрема виселення здійснювалося в Алтайський край, Архангельську, Вологодську, Горьківську, Іркутську, Молотовську, Новосибірську області, Комі, Марійську, Якутську АРСР, Красноярський край та ін. Отже, географія розселення була надзвичайно широкою. Біженці в переважній своїй більшості були людьми без визначених професій, які раніше не займалися фізичною працею. Тому їх трудове використання в спецпоселеннях (головним чином в лісовій промисловості, на шахтах кольорової металургії) викликало у влади значні труднощі.